
ELÄKEIKÄINEN KÄSITYÖN PARISSA

Tarinointia eläkeikäisten naisten käsitöiden tekemisen merkityksistä

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma

Lahdensivu, syksy 2016

Päivi Korkea-aho

LAHDENSIVU

Ohjaustoiminnan artonomi AMK

Terapeuttinen ohjaustoiminta

Tekijä

Päivi Korkea-aho

Vuosi 2016

Työn nimi

Eläkeikäinen käsityön parissa
Tarinoita eläkeikäisten naisten käsitöiden tekemisen merkityksistä

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyö kuvailee narratiivisella lähestymistavalla kerättyjä tietoja eläkkeellä olevien naisten kokemuksista käsitöiden tekemisestä ja käsityötaitojen siirtämisestä nuoremmille. Tavoitteena oli tuottaa tietoa käsityötaitojen merkityksistä tutkituille. Idea aiheeseen oli opinnäytetyöntekijän oma eikä opinnäytetyöllä ollut työelämäyhteyttä.

Opinnäytetyön lähtökohdan muodostivat tekijän oma kokemustieto käsityön tekemisen merkityksellisyydestä ja teoreettinen tieto narratiivisesta tutkimusotteesta. Opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivista narratiivista tutkimusotetta. Aineisto kerättiin keskustelunomaisilla teemahaastatteluilla, jotka tallennettiin. Haastateltaviksi valittiin kaksi käsityötaitoista eläkeikäistä naista. Haastattelutilanteessa pyrittiin kiirettömään ja tunteita herättävään muistelurupeamaan haastateltavan kokemuksista. Haastattelun kysymykset oli teemoiteltu kahteen pääteemaan. Toisen pääteeman muodostivat kysymykset, jotka koskivat haastateltavan omia kokemuksia käsitöiden tekemisestä ja käsityötaidon merkityksistä. Toisessa teemassa olivat kysymykset, jotka liittyivät käsityötaidon jakamiseen itsenään nuoremmille henkilöille.

Haastatteluissa kerrotuista tarinoista voitiin päätellä, että eläkeikäiset naiset olivat kokeneet käsityöt tärkeäksi ja merkitykselliseksi osaksi elämäänsä. Käsityötaidoilla oli ollut haastatelluille myös taloudellista hyötyä. Tämän lisäksi käsityötaidot olivat mahdollistaneet oman tekemistarpeen tyydyttämisen. Haastateltujen mukaan he eivät olisi voineet löytää korvaavaa tai yhtä paljon tyydytystä tuottavaa tekemisestä kuin mitä käsityöt olivat olleet. Käsityötaidon siirtämisestä haastatteluissa ei kovin paljoa kerrottu. Haastatellut totesivat kuitenkin, että heillä olisi ollut tarvetta jakaa käsityötaitoja nuoremmilleen. Nuorempien henkilöiden oma kiinnostus nousi ratkaisevaksi siinä, kuinka paljon käsityötaitoa haastellut naiset olivat pystyneet jakamaan.

Avainsanat käsityö, käsityötaito, merkitys, eläkeikäinen, tarina

Sivut 17 s. + liitteet 2 s.

LAHDENSIVU

The degree Programme in Crafts and Recreation
Therapeutic Recreation

Author	Päivi Korkea-aho	Year 2016
Subject of Bachelor's thesis	Retired women and handicrafts Stories about the meanings of doing handicrafts	

ABSTRACT

The thesis describes the experiences of retired women regarding handicrafts and passing the handicraft skills down to the younger generation. The information was collected by means of narrative stories. The aim of this thesis was to examine what kind of meaning the handicrafts had for the interviewees. The idea for the thesis came from the author herself and there was no workplace connection.

The theoretical basis of the thesis consists of experimental knowledge about the meaning that doing handicrafts has for a retired person and theoretical information about narrative research methods. Qualitative narrative research methods were used in this thesis. The research material was collected through conversational interviews which were recorded. Two retired persons with good handicraft skills were chosen as the interviewees. The aim was to make the interview a session of unhurried and casual reminiscence of experiences. The questions of the interview were divided into two different main themes. The first main theme consisted of questions regarding the interviewee's own experiences of doing handicrafts and the meaning of being skilled in handicrafts. In the second main theme there were questions about teaching the handicraft skills to younger people.

The stories indicated that the retired women considered the handicrafts important and meaningful parts of their lives. The skills of doing handicrafts had been useful and important in an economic way. In addition, the skills had given the women possibilities to do something they liked to do. According to the interviews the women could not find any other activity, as satisfying as the handicrafts had been for them. There were no particular comments about how it felt to teach handicrafts to the younger generation. Anyway, it was noticed that the retired women had felt a need to share their handicraft skills with the younger ones. The interest of the younger women determined how much knowledge was transferred.

Keywords Handicraft, handicraft skill, meaning, retired, story

Pages 17 p. + appendices 2 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	LÄHTÖKOHDAT, AIHEEN VALINTA JA RAJAUS	1
3	TUTKIMUSOTE JA -MENETELMÄ.....	3
3.1	Narratiivinen tutkimusote.....	3
3.2	Haastattelu ja teemahaastattelu	4
3.3	Haastattelun toteuttaminen.....	5
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	5
4.1	Haastattelussa eläkeikäiset käsityön tekijänaiset	5
4.2	Aineiston analyysi.....	6
5	TULOKSIA TEEMOITTAIN	6
5.1	Eläkeikäiseltä oppia saanut nuorempi.....	6
5.2	Käsityömuisteluita vuosikymmenten takaa.....	7
5.3	Käsityön merkityksen muuttuminen	8
6	TARINAT KÄSITYÖTAIDON MERKITYKSISTÄ	8
6.1	Emman tarina	8
6.2	Vilman tarina.....	10
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	12
7.1	Tulkintaa tarinoiden pohjalta	12
7.2	Käsitöiden tekemisen terapeuttisuus	13
8	POHDINTA JA EHDOTUKSIA JATKOTUTKIMUKSEKSI	15
8.1	Tutkimuksen tekoa ja oivalluksia.....	15
8.2	Tutkimusideoita jatkotutkimukseen	16
	LÄHTEET	17

Liite 1 Opinnäytetyöhön liittyvä kysely

1 JOHDANTO

Käsityöt ja käsitöiden tekeminen osana kulttuuri- ja taidetoimintaa on keskustelua herättävä aihe nykyään. Käsitöillä saattaa olla merkityksiä tuottava vaikutus niistä pitävälle ihmiselle. Opinnäytetyössäni pyrin tarinoiden avulla kuvaamaan sitä, kuinka tärkeänä haastattelemani eläkeikäiset naiset ovat kokeneet omat käsityötaitonsa. Toisena tarkoituksena on kertoa, kuinka merkittävänä nämä käsityötaitoiset naiset ovat kokeneet sen, että hän on vanhempana osajana opettanut käsityötaitojaan itseään nuoremmille henkilöille, esimerkiksi omille lapsilleen. Näiden kokemusten siivittäminen tarkastelen myös, millä tavoin käsityötaitoinen nainen näkee sellaisen elämän, johon käsitöillä ei ollut mitään osuutta.

Haastatteluun valitsin kaksi eläkeikäistä naista, joilla oli paljon käsityökemusta. Näin haastateltava pystyi kertomaan tarinansa kokemukseräisesti. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisella tutkimusotteella. Aineiston keräämisessä käytin haastatteluja, joka tallensin ja litteroin. Haastattelun tukena käytin viiteen eri teemaan jaoteltua kysymyslomaketta. Analyysimenetelmänä käytin narratiivisuutta. Pienistä erillisistä tarinoista kokosin kaksi isompaa tarinaa.

Omaan empiiriseen elämäkokemukseen käsityöt ovat kuuluneet nuoresta asti. Ohjaustoiminnan artonomin aikuisopinnoissa olen perehtynyt käsitöiden tekemisen terapeuttiseen vaikutukseen. Sen lisäksi, että käsitöiden tekeminen tuottaa mielihyvää ajanvietteenä, käsityön tuloksena syntyy usein käyttökelpoinen hyödyke. Syy käsityön oppimishaluun saattaa olla kumpi tahansa.

Käsitöiden tekemisen, osaamisen ja ohjausosaamisen merkitys nykyisissä opinnoissani on merkittävä. Opiskelen ohjaustoiminnan artonomin AMK koulutusohjelmassa aikuisopiskelijana. Ohjaustoiminnan artonomin työkuvaukseen kuuluu osata ohjata ihmisiä tai ihmisryhmiä heidän tarpeidensa pohjalta, esimerkiksi käsitöiden harrastamisessa. Olen suunnannut opiskeluni paljon vanhusten kanssa toteutettavaan osaamiseen ja olen näin saanut opiskeluitani kattavan käsityksen siitä, kuinka merkittävä osuus käsityötaitoilla on joidenkin eläkkeellä olevien ihmisten, erityisesti naisten, elämässä.

2 LÄHTÖKOHDAT, AIHEEN VALINTA JA RAJAUS

Idea-asteella aihe on seurannut minua nuoresta saakka. Oma käsityönteke-
misen innostukseni on alkanut alakoulusta, jopa jo ennen kouluikää. Nuorena lukiolaisnaisena innokkaimman käsityönteke-
misen aikaan havaitsin kuitenkin usein olevani tekemisissä itseäni huomattavasti vanhempien ihmisten seurassa käsityöharrastuksissani. Suuri osa kangaspuiden käyttäjistä; villashaalin, poppanoiden tai mattojen kutojista oli eläkeikäisiä naisia. Tämä ihmetytti. Sen sijaan ompelukoneella ompelua sisältävillä kursseilla kotikaupunkini työväenopistolla kävi myös nuorempia ihmisiä. Niitä, jotka

halusivat ommella esimerkiksi lapsilleen vaatteita. Niitä, joilla käsityöntekemiseen vaikutti suuresti käytännön tarve, sen lisäksi että itsetehdyn arvostus oli ilmeinen.

Painottuiko nuoremman sukupolven kiinnostuksen kohteet enemmän tarpeeseen kuin tekemisen iloon? Halusivatko työväenopiston vanhemmat kurssitoverit käsitöistään merkityksellistä tekemistä vai hyödyllisiä tuotteita? Miksi jotkut naiset haluavat tehdä käsitöitä? Näiden kysymystensä innoittamina haluan opinnäytetyössäni tarkastella seikkoja, jotka vaikuttavat siihen, että käsityöntekijä on aikanaan halunnut oppia käsityötekemisen taitoja. Tämän lisäksi halusin tutkia, olisiko eläkeikäisillä naisilla tietoa siitä, miten käsityöharrastus tai käsillä tekemisen innostus saadaan aikaan. Raportissa kuvaan myös sitä, miltä käsitöitä tekevästä vanhemmasta naisihmisestä tuntuu, kun hän yrittää opettaa käsityötaitojaan itseään nuoremmille henkilöille. Joskus oppija innostuu käsitöistä, joskus ei.

Oman kokemukseni mukaan käsityön tekemiseen liittyy yleensä muiden ihmisten seura: joko niin että muut ihmiset ovat käsityötuotteen saajia tai niin, että käsityöharrastuksissa toimitaan ryhmässä, käydään käsityökerhoissa tai -kursseilla tai toimitaan yhdistysten käsityöpajoissa osallistujina tai ohjaajina. Itse olen osallistunut lukemattoman monille työväenopiston kursseille käsitöitä harrastamaan, enemmän harrastajana mutta myös opettajana, ja saanut paljon tuttavuuksia käsityöharrastukseni ansiosta. Sain tutustua moniin samoista asioista kiinnostuneisiin ihmisiin myös kouluttautuessani ohjaustoiminnan artonomiksi.

Kiinnostukseni käsitöihin oli merkittävin syy hakeutua ohjaustoiminnan koulutusohjelmaan. Sosiaalinen media ja sen käsityöaiheet ovat lisänneet aktiivisuuttani osallistua käsityöaiheisiin keskusteluihin. Olen jakanut omia töitani ideoiksi muille. Seuraakin tärkeämpää on kuitenkin omasta mielestäni käsityön merkitys ajanvietteenä. Käsitöiden tekeminen lisää tyytyväisyyttä. Käsitöiden parissa aika kuluu mukavasti. Näin on erityisesti sellaisten ihmisten kohdalla, jotka osaavat tehdä käsitöitä ja nauttivat niiden tekemisestä. Vaikka usein käsitöiden opettelun vaiheeseen kuuluu muiden ihmisten seura, oman kokemukseni mukaan erityisesti vanhemmalla iällä käsityöntekijä saattaa harrastaa käsitöiden tekemistä itseksensä esimerkiksi aikakauslehtien tai kirjojen ohjeiden avulla. Muistan lapsuudestani hetkiä, jolloin naiset seurustelivat keskenään virkkaus- tai neuletöitä tehden. Välillä he tarkastivat aikakauslehdestään oman käsityönsä seuraavan työvaiheen.

Opinnäytetyön aihe perustui selkeästi omaan kokemusmaailmaani: Jotkut naiset arvostavat käsitöiden tekemistä, jotkut eivät. Johtoajatus vaihteli kuitenkin kahden teeman välillä: Tutkiako sitä, miten merkittävänä eläkeläisnaiset ovat kokeneet sen, että saivat toimia taitojensa siirtäjänä nuoremmilleen, opettaa arvokasta osaamistaan, vai sitä, minkälaisena naiset ovat kokeneet omat tekemisensä käsitöiden parissa? Alusta alkaen oli selvää, että naisilla, joilta aineistoa kerättäisiin, tuli olla paljon kokemusta käsityön tekemisestä. Näin naisten oli oltava keski-ikää vanhempia naisia.

Tein haastattelujen pohjaksi lomakkeen, jonka jaoin viiteen eri keskusteluaiheeseen (liite 1). Aineistoa kerätessäni kävi selväksi, että kertojat kokivat vahvaa tarvetta kertoa omista käsitöistään. Näin siitäkkin huolimatta, että omien käsitöiden merkityksellisyydestä kysyttiin vain yhdessä lomakkeen aiheessa. Haastateltavien omia käsitöitä koskevat aiheet veivät suuren osan veivät suuren osan aineistonkeruutilanteista. Tämän vuoksi prosessin edetessä muutin tutkimuksen painotusta eläkeläisnaisten kertomuksiin siitä, mitä omien käsitöiden tekeminen on merkinnyt ja merkitsee heille, vaikka alun perin ajattelin kertomusten kattavan enemmän myös sitä, millaisina naiset ovat kokeneet ja kokevat omien taitojensa siirtämisen nuoremmille henkilöille. Tämä valinta vastasi paremmin sitä, mitä aineiston tuottajat aidosti halusivat kertoa. Johtoajatus tutkimukselle tarkentui vielä sen jälkeen, kun haastattelut oli jo tehty. Kysymysasettelua muuntamalla päästiin mahdollisimman objektiiviseen tuotokseen eläkeläisnaisten kertomasta aiheesta: eläkeikäinen käsityön parissa. Tutkimusta tehdessään tutkijan tulee havainnoida sitä, minkälaista aineistoa hän on saanut huolimatta siitä, minkälaista materiaalia hän pyrki saamaan ja tarvittaessa muuttaa tutkimuskysymyksiään, jotta aineiston vastaavuus tutkittavaan aiheeseen on optimaalinen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 56–71).

3 TUTKIMUSOTE JA -MENETELMÄ

Opinnäytetyöni tutkii eläkeikäisten naisten käsityöhön liittämiä merkityksiä. Toteutin opinnäytetyöni narratiivisella tutkimusotteella. Aineiston kokosin haastatteluilla, joissa käytin apunani eri teemoihin jaettua kysymyslomaketta. Kysymyslomake on liitteenä opinnäytetyöni lopussa (liite 1). Haastattelutilanteen pyrin luomaan mahdollisimman keskustelunomaisiksi, jotta haastatellut pystyivät tuottamaan mahdollisimman tarkasti oman näköiset tarinansa.

3.1 Narratiivinen tutkimusote

Narratiivisessa analyysissä muodostetaan usein ydinkertomuksia tai tyyppikertomuksia, joiden avulla voidaan osoittaa, millaisia yleisiä ajattelu- ja toimintatapoja, merkityksiä ja asenteita kertomuksen kohteena oleviin asioihin liittyy (Narratiivinen analyysi 2005). Narratiiviset tarkastelutavat soveltuvat esimerkiksi tutkimuksiin, joissa ollaan kiinnostuneita yksilöiden vapaasti kertomista asioista, tarinoista omasta elämästään. Tutkimuksen keinoin voidaan esimerkiksi tarkastella, miten henkilökohtaiset tarinat suhteutuvat kulttuurisiin kertomuksiin; millaisia kulttuurisia elementtejä tarinoin sisältyy ja miten kulttuuriset konventiot vaikuttavat kertomusten muodostamiseen. Vaativimmassa merkityksessä narratiivilta eli kerronnalliselta tarinalta edellytetään kertomuksellisia piirteitä eli esimerkiksi tietyn, ainakin ajallisesti loogisen rakenteen noudattamista. Tarinaa eli kuvausta jostakin tapahtumasta tai tapahtumasarjasta pitää koossa juoni, jolla on alku, keskikohta ja loppu. Väljemmän määrittelyn mukaan narratiiveiksi voidaan puolestaan ymmärtää kaikki edes jossain määrin kerrontaan perustuvat aineistot, joiden analysoiminen edellyttää tulkintaa. (Narratiiviset tarkastelutavat n.d.)

Ajallisesti loogisen rakenteen noudattamaa narratiivia käytän tarkastelutapana ensimmäisessä tarinassa. Kutsun tarinan päähenkilöä Emmaksi. Emman tarinaan sisältyy kuvauksia aina nuoresta, hieman kateellisesta pikkusiskosta vanhuuden hyväntahtoisiin muisteluihin asti. Ilman elämänmittaista ajallista jatkumoa olen kuvannut jälkimmäisen eli Vilman tarinan. Siinä keskitytään hetkiin ja kuvataan osin sanattomastikin tunteita, joita esimerkkihenkilö kohtaa käsityöntekijänä muiden rinnalla. Näennäiset tilanteet kertovat niiden sisään kätkeytyistä mielteistä ja tunteista. Lukijalle muodostuu käsitys Vilman tavasta kohdata maailma ja ihmiset, joista toiset eivät pysty arvostamaan käsityön merkitystä niin kuin hän itse arvostaa ja toisaalta henkilöt, joiden kautta hän kokee aina uudelleen ja uudelleen oman elämänsä hienot hetket, jolloin hän sai oppia uusia asioita käsillä tekemisestä.

3.2 Haastattelu ja teemahaastattelu

Haastattelu on aineistonhankintamenetelmä, jossa tutkija osallistuu vuorovaikutteisesti aineiston tuottamiseen. Erilaisia haastattelutyyppjä voidaan luokitella esimerkiksi haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutusasteen mukaan. Usein avoin haastattelu lähestyy haastattelijan ja haastateltavan välistä keskustelua. Tämän tyyppiseen haastattelumuotoon olen itse pyrkinyt haastatteluissani. Muita haastattelutyyppjä voivat olla esimerkiksi: strukturoimaton eli avoin haastattelu, puolistrukturoitu haastattelu tai strukturoitu eli lomakehaastattelu. Haastattelun muoto voi olla esimerkiksi teemahaastattelu, mitä tässä opinnäytetyössä käytin. Muoto voi olla myös ryhmähaastattelu tai asiantuntijahaastattelu. Haastattelu voidaan tallentaa monin eri tavoin, esimerkiksi täyttämällä lomake, tekemällä muistiinpanoja, tallentamalla haastattelut tai videoimalla ne. (Haastattelut 2005.)

Haastattelumuotona teemahaastattelu on hyvä, jos tutkittavaa asiaa ei kovin hyvin tunneta eikä tutkimusasetelmaa ole tarkoin määrätty, vaan sitä ehkä täsmennetään hankkeen edetessä. Saattaa olla, että haastattelijalla ei osaisi kysyä kysymyksiä, joihin haastateltavalla on vastauksia. Saattaa myös olla, että saatuihin vastauksiin on mahdollista tehdä lisäkysymyksiä. Teemahaastattelu sopii haastattelumuodoksi myös, jos tutkitaan psyykkisiä tuntemuksia tai jopa sanatonta kokemustietoa. Joskus haastateltava ei pysty heti vastaamaan esitettyyn kysymykseen, vaan palaa hetken kuluttua uudelleen aiheeseen ja hänellä saattaa olla vahvakin halu kertoa tästä. Teemahaastattelun kuuluu keskustelunomainen sävy. Jos haastattelijalla ei tunne haastateltavan arvomaailmaa, vastaukset saattavat jäädä osin ymmärtämättä. Teemuotoon koostettu haastattelu auttaa sekä haastateltavaa, että haastattelijaa. (Kyselevät tutkintatavat n.d.)

Haastateltava voi suurelta osin määrätä keskustelun suunnan. Näin tutkijan ennakkokäsitysten vaikutus jää pieneksi ja hän saa haastateltavien elämäntilanteen kokonaisuudesta monipuolisen ja syvän kuvan. Tutkimusaineisto saattaa teemahaastattelua käytettäessä muodostua laajaksi, ja siksi teemahaastattelu sopiikin hyvin yhden tai vain muutaman haastateltavan haastattelumuodoksi. Teemahaastattelu toimii esimerkiksi kyselyä luotettavampana metodina siksi, että puhutun puheen lisäksi haastattelijalla pääsee havain-

noimaan oheisviestintää eli käyttäytymistä, eleitä ja ilmeitä. Jopa ympäristön vaikutus voidaan ottaa paremmin huomioon. (Kyselevät tutkintatavat n.d.)

3.3 Haastattelun toteuttaminen

Marja Saarenheimo (1997) toteaa, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa tallennetun puheen runsas määrä saattaa muodostua ongelmaksi siinäkin tapauksessa, että haastateltavia on vain vähän (Saarenheimo 1997). Myös tässä haastattelussa aineistoa kertyi mittavasti. Aineisto on koottu kahdelta eläkeikäiseltä käsityötaitoiselta naiselta ja tallennettua aineistoa saatiin noin kahden tunnin verran. Molemmat haastateltavista valittiin sillä perusteella, että heillä on kattavat käsityötaidot. Merkittävää oli, että molemmat haastateltavat tunsivat kovasti halua kertoa omista käsityökokemuksistaan. Kysymysrunгон edetessä haastateltavat palasivat mielellään aiheisiin, jotka koskivat heidän omia käsitöitään. Tästä voitiin päätellä, että omista käsitöistä kertominen on merkittävää kyseisen käsityön tehneelle.

Tutkimusmenetelmän valintaan vaikutti lähinnä tavoitteeni siitä, että saisin mahdollisimman totuudenmukaisia kuvauksia haastateltavan omista kokemuksista. Käsityön tekeminen saattaa olla hyvin monenlaista, ja näin kvalitatiivinen tutkimusote oli mielestäni ainoa tapa saada haastateltava kertomaan kaikkein merkittävimmät kokemukset käsitöistään. Haastattelutilanteen pyrin saamaan mahdollisimman rennoksi ja keskustelulle varasin riittävästi aikaa. Kerroin haastateltavalle ennen tallennuksen aloittamista, että haastattelu tullaan kirjoittamaan paperille kokonaisuudessaan ja että aineisto on luottamuksellinen.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tarkastelen tässä opinnäytetyössäni sitä, kuinka käsityön tekeminen on vaikuttanut tai ollut vaikuttamatta eläkeikäisen naisen näkemykseen merkityksellisestä elämästä: mikä käsityöntekemisessä kiinnostaa. Tutkin myös sitä, kuinka merkityksellisenä naiset ovat kokeneet sen, että saavat jonkun tai joidenkin muiden ihmisten mielenkiinnon kohdistumaan käsityön tekemiseen ja pystyvät ohjaamaan muita ihmisiä sille käsitöiden täyteiselle tielle, jonka he ovat itse kulkeneet. Tarkastelen myös, voivatko nämä paljon käsitöitä tehneet eläkeikäiset naiset ajatella eläneensä mukavaa elämää ilman, että siihen olisi kuulunut käsitöiden tekemistä.

4.1 Haastattelussa eläkeikäiset käsityön tekijänaiset

Haastateltavat valitsin sillä perusteella, että heillä oli paljon kokemusta käsitöiden tekemisestä. Kokemusta heillä oli useamman kymmenen vuoden ajalta. Haastateltavat olivat eläkkeellä, millä pyrin siihen, että ajanpuute käsitöiden tekemiseen ei olisi esteenä. Halusin, että haastateltavat puhuivat omasta empiirisestä kokemuksestaan ja että he olivat vielä toimintakykyisiä käsityön tekemisen parissa. Käsityötaitoista kertominen ei ollut pelkästään

menneen muistelua, vaan tarkastelussa oleva osaaminen perustui myös lähi-aikojen tapahtumien kertomiseen. Näin sain kokemukset mahdollisimman todellisiksi kertomuksiksi käsityön tekemisestä ilman ajan kultaamien muistojen kaunistelua. Vastaukset omista käsitöistä tulivat sekä menneeltä ajalta että lähitapahtumista. Molemmilla naisilla oli myös kokemuksia siitä, että he olivat pyrkineet siirtämään käsityötaitojaan jälkipolvelle ja molemmilla oli ollut tarvetta saada käsityötaitoja siirretyksi jälkipolvelleen. Tarinoita tuli myös siitä, miten eläkeläisnainen oli itse saanut oppia käsityötaitoja.

4.2 Aineiston analyysi

Sain haastatteluaineistoa jopa parin tunnin verran. Litteroin tekstin ja yhdistelin molempien haastateltavien kokemuksia molempiin tarinoihin, jotta valmis narratiiviseen asuun kirjoitettu analyysi ei muodostaisi kummankaan naisen todellista kokemusta, vaan koostuisi naisten yhteisesti tuottamasta aineistosta. Yhtäläisyyksiä molempien haastateltavien tarinoissa oli paljon, mutta erityisesti jälkipolven käsityökiinnostuksen kanssa muodostui merkittäviä eroja.

5 TULOKSIA TEEMOITTAIN

Käsitöitä tehdään eri syistä. Halusin löytää monenlaisia syitä siihen, miksi käsitöitä ylipäätään tehdään. Onko haastateltavilla naisilla vastauksia siihen, miten vuosikymmenten takainen käsityöntekemisen tarve on muuttunut? Onko käsitöiden tekemiseen yksilöllisiä syitä, vai tuleeko painostus yksilön ulkopuolelta? Mikä saa ihmisen innostumaan käsitöiden tekemisestä? Miksi toinen pitää käsitöistä enemmän kuin toinen? Miksi ihminen käyttää niin paljon aikaa käsitöiden tekemisen oppimiseen? Tulisiko kaikkien osata tehdä käsitöitä?

Haastatteluissa yhdeksi merkittäväksi aiheeksi nousi se, että eläkeikäinen nautti huomattavan paljon siitä, että hänen omista käsityöharrastuksistaan oltiin kiinnostuneita. Teemahaastattelussa oli vain yksi kysymys haastateltavan omista käsitöistä, mutta aineistoa kertyi kuitenkin ajallisesti mitattuna suurin määrä juuri eläkeikäisen omista saavutuksista.

5.1 Eläkeikäiseltä oppia saanut nuorempi

Haastattelussa pyysin eläkeläistä ajattelemaan yhtä tai useampaa nuorempaa ihmistä, jolle hän on opettanut käsitöiden tekemistä ja kertomaan näistä tilanteista. Keskustelu muuttui pohtivaksi, kun haastateltavat tarkastelivat ihmistä, jolle olivat siirtäneet tai olisivat voineet siirtää käsityötaitojaan. Eläkeikäinen kertoi omia näkemyksiään siitä, kuinka käsityön tekeminen vaikutti tämän nuoremman ihmisen kokemusmaailmaan. Haastateltavien kertomukset sisälsivät arvomaailmaa sekä kertojan omin ajatuksin, että nuoren ihmisen lähtökohdista tarkastellen.

Käsityötaitojen siirtämistilanteet käsittivät koko eläkeikäisen haastateltavan elämänkulun. Eniten kertomuksia syntyi tilanteista, jossa eläkeikäinen tarkastelee opetushetkiä, joissa toisena osapuolena on oma jälkeläinen. Ensimmäisiin äidin opettamiin asioihin kuului virkkaus. Jo virkkuukoukun pitäminen oli opeteltava. Lapsen omien aikaansaannosten kannustava arvioiminen kuului opetusta antaneen äidin tehtäviin. Nuoren sukupolven ohjaamiseen käsitöiden pariin näytti kuuluvan myös se, että lapsia ja nuoria vietii käsityömyyjäisiin tai että heille tehtiin taidokkaita käsityötuotteita. Jälkipolvelle annettiin maistiaisja, jotta se oppisi arvostamaan itsetehtyjä tarvikkeita; vaatteita, leluja, sisustus- tai muita tuotteita. Itsetekemisen kulttuurin periyttämiseen nähtiin vaivaa.

5.2 Käsityömuisteluita vuosikymmenten takaa

Koska haastateltavat olivat jo työvelvollisuusikänsä ohittaneet, suuri osa heidän kertomuksistaan sijoittuu vuosikymmenten takaiseen aikaan. Aikaan, jolloin käsityötaidon merkitys oli ratkaisevaa myös taloudellisesta näkökulmasta. Jos käsitöitä ei olisi osattu tehdä, se olisi heikentänyt taloutta. Toinen vaihtoehto olisi ollut tyytyä vähäisempään kauneuden vaatimusten toteuttamiseen. Käsityötaitoa arvostettiin paljon. Aineistosta kävi ilmi sekä aivan lapsuuteen ajoittuvat käsityötaidot ja niiden oppimisen tarve, että aikuisena tehdyt käsityöt.

Käsityöt, joista haastattelussa keskusteltiin, olivat kaikki haastateltavien oman kiinnostuksen kohteita. Aineistosta käy ilmi haastateltujen naisten käsitöiden tekemisilleen antamat kolme erilaista merkitystä. Käsityötaidolle oli ollut selkeä tarve siksi, että saatiin tehdyksi tarpeellinen hyödyke, esimerkiksi lapselle valmistui vaate. Sama tarve olisi voitu tyydyttää ostamalla vaate valmiina tuotteena, mutta tämä olisi ollut kalliimpi vaihtoehto. Joskus hyödykkeen tarve liittyi enemmän esteettisyyteen, haluttiin esimerkiksi uusi sisustukseen sopiva tilkkukuvioitu sängynpeite.

Hyödykkeen tarpeen lisäksi käsitöitä tehtiin siksi, että niitä oli mukava tehdä. Käsityön tekeminen oli tekijälleen omaa merkityksellistä aikaa. Tekijä saattoi tuntea tyytyväisyyttä siitä, että osasi tehdä tuotteen. Hän myös käytti paljon aikaa uusien taitojen oppimiseen. Käsityöt kuuluivat sekä arkeen että viikonloppuun. Käsityöntekijä halusi jopa pitää kiinni oikeudestaan kuluttaa aikaansa käsitöitä tehden.

Kolmas käsityön tekemisen ja taitamisen hyöty oli itsearvostuksen kokeminen. Tekijä koki taitonsa merkityksellisiksi pystyessään valmistamaan muiden arvostamia tuotteita. Hän pystyi kokemaan paremmuuttaan. Haastateltavat olivat oppineet käsityötaitonsa jo nuorena. He kertoivat sekä jo taakseen jääneen elämänsä käsitöistä, että nykyisistä käsityötekemisistään. Lisäksi he pohtivat, mitä he tekisivät, ellei heillä olisi käsityön tekemisen taitoa ja intohimoa tehdä käsitöitä. Haastateltavat kertoivat, minkälaisena he näkisivät elämänsä ilman käsityöntekemistä.

5.3 Käsityön merkityksen muuttuminen

Kun haastateltavat tarinoivat ihmisistä, joille he olivat opettaneet käsityötaitoja, aiheet sisälsivät sekä tilanteita, joissa oppija oli oppimassa aivan ensi vaiheita käsiensä taidoissa, esimerkiksi virkkaussilmukan muodostamista, tai toisaalta aiheita, joita aikuinen tekee lähinnä omaksi ilokseen, kuten hopeakorun tekemistä. Hän haluaa joko kokeilla tai kehittää osaamistaan tai hän haluaa luoda ympärilleen kauneutta. Nykyaikana käsityöt eivät liity siihen, että käsityö on opittava jonkin hyödykkeen tarpeen pohjalta. Käsitöinä tehdään tuotteita, joissa oma käsillä tekemisen taito näkyy. Taitoliiton hallitusohjelmassa puhutaankin oikeudesta oppia ja harrastaa käsitöitä (Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry 2015), kun haastatteluaineistossa sävy oli naisen velvollisuudesta osata ja oppia. Vasta vanhemmalla iällä lasten jo muutettua pois kotoa eläkeikäiset haastatellut näyttivät vaihtavan aiheet käsityön oppimisesta, osaamisesta ja tekemisestä enemmän aiheeseen käsityön harrastaminen.

Nuorempi ihminen näytti eläkeikäisen naisen tarkastelemana harrastavan käsityötä selkeästi enemmän harrastamisen tarpeesta kuin hyödykkeen saamisen tarpeesta lähtien. Kun eläkeläisnainen tarkasteli nuoremman ihmisen käsityöhön ryhtymistä, tätä vaikutti edeltävän nuoren ihmisen harkinta siitä, saisiko samantyyppisen hyödykkeen pienemmällä vaivalla eli ostamalla. Vanhempi nainen näytti ymmärtävän, että nuoremman kyky arvostaa käsityön tekemistä oli vähäinen. Vastauksista kävi ilmi, että haastateltava oli antanut käsityölle huomattavan paljon aikaa verrattuna siihen, mihin nuorempi sukupolvi olisi ollut valmis antamaan.

6 TARINAT KÄSITYÖTAIDON MERKITYKSISTÄ

Kerron kaksi tarinaa naisista, joiden elämään käsityöt ovat kuuluneet vahvasti. Toinen kuvauksista kulkee lapsuuden ajasta eläkeiän muisteluihin asti, toisessa kuvataan aikuisen naisen käsitöihin liittyviä tunteita. Kokosin tarinoiden aiheet haastatteluissa, jotka äänitin ja litteroin. Molempiin tarinoihin liittyy molempien haastateltavien tuottamaa aineistoa ja tarinat ovat näin kuvitteellisia kokonaisuuksia.

6.1 Emman tarina

Emma on sisaruksista keskimäinen. Hän on oppikoulussa. Hän on täysin tietoinen siitä, että päästäkseen naimisiin naisen tulee olla hyvä ruuanlaittaja ja osata ommella vaatteet perheelleen – ainakin lapsilleen. Mies tuo muun elannon perheeseen. Salaa Emma kuitenkin iloitsee osastaan. Hän vielä ylittäisi isosiskonsa osaamisessaan. Odottakaas vain. Isosisko ompelee taas uutta kukkamekkoa tulevalle kesälle. Hän on tehnyt niin joka ikinen kevät. Hän on kaunis, niin kaunis. Taas Emma saa pikkusiskona toimia helman hulmuttelijana, kun isosisko haluaa tarkastaa, onko hameenhelmasta tulossa sopivasti kelloneva.

On kauheaa mennä niin kauaksi kouluun. Koululle on matkaa yli 50 kilometriä. Mitähän ne minusta pitävät. Emma ei ole tottunut siihen, että häntä

huomioitaisiin. Hän on siskoistaan se hentoisin ja hiljaisin. Hän on itse asiassa melko vähään tyytyvä. Mutta isona hän osaisi kaiken, mitä käsityöissä vain tarvitaan. Hänen lapsillaan tulisi aina olemaan kauniit mekot. Niin, työstä hän haaveilee, koska tytöt voi pukea niin kauniiksi.

Ensimmäisenä kotitalouskoulun viikonloppuvapaana Emma pääsee kertomaan äidilleen, kuinka opettaja on huomannut hänen työnäytteensä. Hän sai tehtäväkseen kaupungin silmätekevän rouvan puvunompelun. Ja miksi? Rouva oli valinnut hänet kädentaidon paremmuuden johdosta! Emma tulisi loistamaan saatuaan puvun valmiiksi, sillä tässä oli nyt paljon pelissä. Hän voittaisi taidoillaan isosiskonsa menen tullen. Lisäksi Emma tulisi itse tietämään, että rouva käyttää pukuaan kaikissa paremmissa tilaisuuksissa. Vaikka hän ei näitä tilaisuuksia näkisi, hän tietäisi, että hänen maineensa olisi mukana noissa juhlissa. Ehkä hän saisi tilaisuuden opastaa koulun tyttöjä. Kukaan ei voisi väittää, että hänen työnsä olisivat millään tavoin heikkoja tai huonoja. Ei mennyt hukkaan varhaisuoruuden käsityökerhot kotikylällä. Äidin kannatti päästää hänet kylille ompelukerhoon ja ostaa vielä kangasta mukaan Emmalle. Äiti tiesi jo tuolloin, että Emmasta saisi vielä olla ylpeä.

Pikkuvauvalle on tulossa uusi nuttu, ja siihen sopivat villahousut. Kyllä asulle on saatava myös lakki. Samalla vaaleansinisellä langalla. Pienin Emman vauvoista nukkuu ja tytär, jolle nuttu on valmistumassa, sormeilee itse ommellulla vauvapeitteellä siihen kiinnitettyjä tupsuja. Toimii. Kun vauva on saanut tarpeekseen tupsuista, Emma kääntää hänet toiseen suuntaan, jossa on kiinnitettynä nappeja ja kulkusia. Siinä vauveli voi taas ihmetellä tovin verran ja Emma saa rauhaa kutomiseen. Tai oikeammin luoda toimeentuloa perheelleen. Täytyyhän lapset puettaa. Isommat tytöt kysyvät taas, tuleeko nuttu koskaan valmiiksi. He haluaisivat lähteä potkukelkalla kauppaan äidin kanssa. On vielä vähän luntakin. Kohta potkurilla ei enää pääse menemään. Isot tytöt saavat käydä syömässä Marie-keksit pöydän ääressä, Emma lupaa. Tytöt löytävät Marie-keksipaketin pliseeratun puolihakemekankaan alta ompelukoneen takaa ihan niin kuin äiti oli heitä opastanut. Emma näki silmissään pliseeratun tummansinisen kankaan, jonka alta lapset löysivät keksipaketin. Hän pohti, ostaisiko tytöille valkoiset vai vaaleansiniset polvisukat hameen seuraksi. Kevään rospuuttokelissä aina joku lapsista kompuroi ja valkoisia polvisukkia sai pestä tosissaan, että ne sai puhutaaksi. Niitä piti olla ainakin yhdet ylimääräiset. Niitä kun ei voi itse tehdä, ostettava ne on. Onneksi ovat niin samankokoiset nuo kolme vanhinta tyttärtä.

Nyt oli tulossa joulu. Joulumyyjäisiin mentäisiin lauantaiamuna, kun perheen isä olisi työssä. Lauantaina isä tekee tietenkin lyhyemmän työpäivän. Emma ehtisi vielä leipoa pullataikinan kuudeksi ankkastokaksi ennen perheen kokoontumista yhteen television Lauantaitanssien ääreen. Tänäpäin neljän jälkeen kaikki perheenjäsenet ovat hyvällä tuulella. Isä on tehnyt viikon rupeamansa, lapset saavat jotakin pientä kivaa joulumyyjäisistä ja ovat taas sisäistäneet käsityön mukavuutta. Joulumyyjäisissä se tapahtuu. Ihaillaan mollamaijoja ja teddykarhuja, ihania mekkoja ja essuja. Niitä ei tosin sovi ostaa myyjäisistä, sillä niiden tekemiseen ei mene montaa tuntia. Jos tekee mollamaijan lahjaksi taas jollekin tytölle, jatkossa nukenvaatteet syntyvät

syntymäpäivälahjaksi hujauksessa. Ja jokaiselle on tietenkin ne jokakeväiset syntymäpäivälahjansa saatava aikaiseksi. Perheen isä tosin joskus huomauttaa, että eikö Emma voisi joskus olla väkertämättä kutimiaan, kun mennään mummolaan autolla. Eikö voisi katsella maisemia! Ihan samoin isä joskus murahtaa, että taasko tytöille tulee uudet mekot, kun kevät tulee. Ei ne ymmärrä, nuo miehet. Jos kaiken ostaisi vaateliikkeestä, ei muuhun rahaa riittäisikään. Tai jos aivan rehellisiä ollaan, niin Emmen paremmuus ompelijana jäisi anoppilassa ilman huomiota.

Voi noita nuoruuden ihannoiteja. Emma muistelee yhä hymyssä suin, kuinka hän sai mainetta ja kunniaa anopiltaan, jolle perinteiseen tapaan oli ostanut hamekankaan ja ommellut siitä vaativan leningin. Tuota leninkiä kehua retosteltiin vuosikausia. On toki ompelukone käytössä vieläkin. Emma saa edelleen korjattavakseen lastensa ja lastenlastensa vaatteita. Heistä ei koskaan tullut mitään kummallisia kädentaitajia. Kyllä Emma yritti. Nauramatta hän katseli, kuinka seitsenvuotias väänsi pannunlapun silmukkaa. Väsymättä opettamiseen hän istutti jokaisen kuudesta tyttärestään vuoroin ompelukoneen ääreen. Yksi kerrallaan, jotta neula ei mene sormeeseen. Tosin jokaisena äitienpäivänä joku tytöistä, tai parikin, oli siinä iässä, että pannunlappuja tuli lahjaksi. Emma laittoi esille aina yhden. Hän kertoi lapsilleen, että kaikkia ei tarvita samaan aikaan. Seuraavan pannunlapun aika tulisi sitten, kun ensimmäinen menisi pesuun. Näin hän asian esitti. Oikeasti Emma ei voinut hyväksyä kippuralle kuristuvaa pannunlappua käyttöönsä. Tuota ei tosin äitienpäivänä sopinut sanoa. Pahastuisivat, resukat. Nuo nuorempien tekeleet unohtuisivat kaappiin vaivihkaa.

6.2 Vilman tarina

Vilma on edistyksellinen kansalaisopiston kävijä. Hän on ommellut jo kaksi täyskokoista tilkkutäkkiä. Hän on hyvin tietoinen eri kangaslaaduista ja hän keskustelee hyvin mielellään työväenopiston muiden rouvien kanssa eri kuviointitekniikoista. Ryhmä on koolla kerran viikossa. Tänäään suurin osa ryhmästä on auttamassa, kun erään rouvan tilkkupeitteeseen valitaan reunakankaat. Värimaailma muuttuu olennaisesti riippuen siitä, minkävärinen terenauha peitteen reunoille valitaan. Kaikki naiset katselevat vaihtoehtoja. Osa nojaa leukaansa kämmenselustaansa, osa nojaa kaksin käsin suuren pöytäkompleksin reunoihin. Pöytiä on koottu kuusi kappaletta keskelle lattiaa, ja tälle suurelle alustalle Miljan työ on levitetty. Milja vilkaisee vaivihkaa Vilman katsetta. Ovatko värivalinnat parhaat mahdolliset tuon ompelukonkarin mielestä. Kukaan ei sano mitään, sillä lopullisen valinnan tekee tietysti peitteen tekijä. Tällä kertaa peite on tulossa avioparille häälahjaksi. Tekijälle on annettava rauha tunnustella eri värisävymaailmoja.

Vilma oli tehnyt tyttärelleen tilkkupeitteen viime vuonna. Ei ollut mikään erikoinen juhlapäivä, ei joulukuukin, ei syntymäpäivä, kun hän toi valmiin peitteen kansalaisopistolta. Tytär oli tuona kevätpäivänä vaihtamassa ilman-suodatinta autoonsa. Hänellä oli likaiset kädet ja jopa kasvoilla öljytahra. Hiukset olivat poninhännällä lippalakin alla. Voi tuota tyttöä. Isänsä opissa on jälleen ollut. Vilma nousee omasta autostaan pihamaalle ja könyää takapenkiltä kahvipusseista ommellusta suuresta kassista tilkkupeitteensä ja esittää sen tyttärelleen oman puhtaan autonsa konepellillä. ”Voi kun hieno,

siinäkö se nyt sitten on?” kysyy tytär. Tytär hymyilee, kiittää ja jatkaa sitten ilmansuodattimen vaihtamista. Vilma katselee kättensä jälkiä vielä hetken, hän silittelee kangasta ikään kuin siinä olisi kosteutta tai pölyä ja taittelee sitten peitteen sovittaakseen sitä tyttärensä sängylle. Vilma tietää olevansa perheen ainoa ihminen, joka oikeasti arvostaa käsitöitä. Mutta aina uusista kodinverhoilutuotteista on kiitetty. Nopeasti mutta kuitenkin. Ei tyttärellä ole aavistustakaan, kuinka tarkkaan pienet toisiinsa liitetyt kankaanpalaset on valittu. Hän ei lainkaan arvosta sitä, että kaksi kuukautta sitten hänen peitteensä oli koko kansalaisopiston rouvien tarkastelun alla. Joku oli tarjonnut oman ylimääräiseksi jääneen kankaan palan, joka sopi prikuulleen tyttären huoneen tapetin väriin. Mutta hyvä näin. Tytär lupasi vaihtaa vielä tänään äidilleen kesärenkaat. Ja hän suo muitta mutkitta äidilleen rauhan harrastella ompelukoneensa kanssa.

Myöhemmällä iällä Vilma löysi Portugalista suomalaisten suosimalta alueelta ihanan suomalaisten kesken perustetun käsityöyhdistyksen. Hän ryhtyi vapaaehtoiseksi ohjaajaksi korutyöpajalle. Hän ei ole kiinnostunut ainoastaan pehmeistä käsityömateriaaleista, vaan tärkeintä on se, että saa käyttää luovuuttaan. Korutöissä on monta pientä niksiä, jotka pystyy oppimaan ainoastaan tekemällä. Ja voi sitä ihanuutta, kun uuden asian oppii. Vilma pääsee joka kevät näkemään tuon ihmeen, kun uusi yhdistykseen liittynyt jäsen tulee korutyöaskarteluun mukaan. Hän maltaa istua vierellä ja ohjata ja opastaa, kunnes uuden käsityötaidon salat aukeavat, hopeaketjun osa nipsahtaa paikoilleen. On ihanaa, kun niin monet pitävät kädentöistä. Vilmaa kiitetään usein siitä, että hän jaksaa käydä joka viikko kahdella kädentaitopajalla ohjaamassa yhdistyksen muita jäseniä, mutta Vilmasta itsestään se on mukavaa.

Portugalissa neljän kuukauden talvikausi antaa selkeän rytmin elämänmenoon. Siihen kuuluu kaksikymmentä iltapäivää yhdistyksen mukavissa tiloissa viettämistä. Kymmenen iltapäivää molempiin käsityöpajoihin, nahkatyöpajaan ja hopeatyöpajaan. Rouvien kanssa juodaan kahvit työpajailtapäivän puolivälissä. Hyväntekeväisyyttäkin päästään harjoittamaan, sillä yhdistys saa Vilman pajoilta joka kevät uuden merkittävän suuren käsityön arpajaislahjaksi. Tämänvuotisen nahkaisen käsityöpallan uuden omistajan kohtaaminen tulee olemaan kiinnostavaa. Tilanne on Vilman mielestä joka vuosi hyvin kutkuttava. Pystyykö palkinnon voittaja arvostamaan suurta käsityön määrää, jonka käsityöpajalaiset kunakin vuonna ovat tehneet palkinnon hyväksi. Joku vuotuisen arpajaispalkinnon voittaja hymyilee kauniisti ja kevyesti, toinen tunnustelee materiaalia kaikin sormin ja vetää silmälasit päähänsä tarkastellakseen kädenjälkeä lähempää. Ottaa lasit vuoroin pois ja kallistaa päätään kauempaa katsoessaan ja taas välillä pistää lasit päähänsä ja siristelee silmiään nähdäkseen, että pistot ovat tasaisin välein ja oikeilla kohdillaan nahkapallassa. Saattaa nuuhkaistakin työtä. Aina Vilma on kuitenkin itse ollut perin tyytyväinen palkinnon laadukkaaseen kädentyön jälkeen. Mitenkäs muuten. Pilalle mennyt työ korjattaisiin.

Vilmalla on aikeissa ommella kesäksi uudet nojatuolinpäälliset Suomen kotiin. Hän on hankkinut kankaat Portugalista. Kotisuomessa kankaat ovat usein hieman vaisuja. Täältä aurinkorannalta löytyvät kaikkein kauneimmat

kodintekstiilit. Ja Suomen kesään kuuluu yleensä riittävästi sadepäiviä, jolloin ompelukoneen ääni on niin kotoinen seuralainen. Niin, mitä olisikaan pelkkä hiljaisuus niinä keskiviikkoiltapäivinä, jolloin hän yleensä ompelee koneellaan. Hän katselisi ulos ja keittelisi kahvia. Ei hyvänen aika, kuka jaksaisi niin tyhjää elämää.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen koonnut tulkintani useasta eri näkökulmasta. Haastattelemiani naiset olivat kokeneet merkityksellisyyttä omista käsityön tekemisistään. Naiset olivat kokeneet merkityksiä myös sen suhteen, kuinka he olivat hoitaneet roolinsa käsityön tekemisen siirtäjänä nuoremmalleen. Haastatellut pohtivat, oliko käsitöihin käytetty aika pois jostakin tärkeämmästä tekemisestä. Esitän tutkittua tietoa käsityön tekemisen merkityksellisyydestä ja terapeuttisista vaikutuksista ja etsin yhtymäkohtia teorian ja haastattemieni henkilöiden kokemuksista.

7.1 Tulkintaa tarinoiden pohjalta

Tallennettujen haastattelujen materiaalista kävi hyvin ilmi, että haastateltavat olivat kokeneet käsitöiden teon tärkeänä osana elämässään. Haastateltavat halusivat yhä harrastaa käsitöitä. He kertoivat hyvin mielellään omista aikaansaannoksistaan. Johtopäätöksenä tästä voitiin pitää sitä, että käsityön merkitys oli ollut varsin suuri tekijälle itselleen, ja sen lisäksi he haluavat edelleen kertoa siitä muille. Vaikutti siltä, etteivät he olleet saaneet jakaa käsityön tekemisen merkitystä riittävän paljon toisten ihmisten kanssa. Tarve kertoa omakohtaisisten käsitöiden tekemisen kokemuksista oli niin suuri, että keskustelu muiden kysymysten kohdalla siirtyi yhä uudelleen omien tehtyjen käsitöiden kertomiseen. tarinat siitä, miltä tuntui saada olla käsityötaidon jakajana nuoremmilleen, saivat vain vähän huomiota osakseen verrattuna omista käsitöistä puhumiseen. Kävi ilmi, että käsityötä innokkaasti harrastava henkilö ei välttämättä voi jakaa intoansa muuten, kuin keskustelemalla siitä toisten käsitöitä yhtä innokkaasti harrastavan ihmisen kanssa. Kun lähellä oli henkilöitä, joiden harrastuksiin käsityöt eivät kuuluneet, niistä kertominen jäi vähäiseksi. Kuitenkin haastateltavan halu kertoa käsitöistään oli säilynyt vuosikymmenten ajan, ja tämän opinnäytetyön aikana haastatellut kokivat ilmeisen suurta mielihyvää siitä, että saivat jakaa kokemuksiaan heille itselleen merkityksellisestä asiasta, käsityön tekemisestä ja käsintehtyjen hyödykkeiden tuottamisesta.

Haastatteluista kävi ilmi, että haastatelluilla naisilla oli ollut halu siirtää käsityötaitoja jälkipolvelleen. Innokkaan käsityöharrastajan ja -tekijän taidot molemmilla haastateltavilla olivat erityisen hyvät. Toinen haastateltavista oli saanut tyttäriään oppimaan jonkin verran, toinen totesi kiinnostuksen olevan nuoren asenteista riippuvainen. Nuori joko tunsu vetoa käsitöihin tai hänen kiinnostuksensa saattoi olla muissa harrastuksissa. Jälkipolven taidot kehittyivät joko huomattavasti heikommiksi kuin äidillään, tai käsityöt eivät herättäneet lainkaan kiinnostusta. Molemmissa tapauksissa jälkipolvi antoi käsitöille arvoa, mutta kiinnostus niihin ei ollut yhtä syvällistä kuin vanhemmallansa. Molemmat haastateltavat tuntuivat olleen tyytyväisiä siihen,

että olivat pyrkineet ohjaamaan tyttäriään käsityötaitojen pariin huolimatta siitä, olivatko nämä innostuneet käsitöistä itse. Lopullisen päätöksen käsityöharrastuksesta teki tytär itse. Kumpikaan haastateltavista ei voinut ymmärtää, mitä hänen omaan elämäänsä olisi kuulunut, jos hän ei olisi osannut tehdä käsitöitä.

Yllättävää oli se, että eläkeikäiset naiset eivät olleet juuri kertoneet muille ihmisille, edes tyttärilleen, joita olivat yrittäneet ohjata käsityötaitojen pariin, kuinka paljon käsitöiden teko oli heille itselleen merkintynyt. Käsityökeskeinen kokemusten muistelu ei kuulunut haastateltavien tapoihin. Toinen merkittävä seikka oli se, että eläkeläisnainen vaikutti arvioivan itseään siitä, oliko käyttänyt käsitöiden tekemiseen liikaa aikaa. Vaikutti siltä, että haastateltavan mukaan käsitöihin mennyt aika oli pois siitä ajasta, jonka hän olisi voinut viettää lastensa kanssa. Aika oli näiltä osin käytetty lasten huomioimisen sijaan omaan tarpeeseen tehdä käsitöitä. Niiden tekemisen saattoi kuitenkin selittää muulle perheelle taloudellisilla syillä. Itsetehdyt vaatteet tai kodinsisustus oli edullisempaa kuin valmiiden tuotteiden ostaminen.

Vaikutti siltä, että käsityöintoa ei ollut opetettu jälkipolvelle väkinäisesti. Käsitöistä pitävä äiti oli helposti sopeutunut siihen, että nuori ei ollut kiinnostunut käsitöistä, vaikka hän itse oli oppinut kunnioittamaan käsityötaitoja sekä mielekkäänä tekemisenä että myös taloudellisesti tuottavana harrastemuotona ja osaamisena. Vaikutti siltä, että haastatellut naiset tiesivät oman suuren intohimonsa käsitöitä kohtaan olevan hyvin henkilökohtaista. Ikään kuin ihminen syntyisi tällä intohimolla varustettuna tai sitten ei. Käsityöharrastusta ei kuulunut tyrkyttää tyttärille. Mahdollisuuksia tuli antaa. Äidin tehtäviin kuului esimerkiksi se, että hän vei tyttäriään paikkoihin ja tilaisuuksiin, joissa tytär sai tuntumaa itsetehdyistä käsityötuotteista. Tilaisuuksissa, esimerkiksi joulumyyjäisissä, tytär sai myös havaita, että muutkin kuin oma äiti arvosti käsitöiden tekemistä. Haastattelussa kävi ilmi, että vastuullisen äidin tehtäviin kuului antaa nuorelle kokemuksia käsitöihin liittyvistä tilaisuuksista siksi, että tälle oli näin mahdollista kehittyä halu tehdä ja osata tehdä käsitöitä. Myös jälkipolvelle tehdyt vaatteet, leikkikalut ja sisustukseen liittyvät käsityöt kuuluivat äidin tehtäviin käsityöhön innostamisessa.

7.2 Käsitöiden tekemisen terapeutisuus

Käsite terapeutisuus voidaan liittää toimintaan, joka vahvistaa yksilön olemassaoloa ja minuuden rakentumista sekä edistää itsensä ilmaisua ja psyykkistä terveyttä. Käsityön tekemisen terapeuttien vaikutusten tutkimisessa voidaan käyttää samoja teoreettisia ajatusmalleja, joita käytetään esimerkiksi taide- ja musiikkiterapiassa. Terapeutisessa mielessä erilaisten terapeuttien menetelmien avulla regressio saadaan ihmisen egon käyttöön. Tekijä taantuu ajallisesti ja saa mahdollisuuden sisäisiin prosesseihin, esimerkiksi siten, että hän pystyy järjestelemään mielessään aiemmin kokemiinsa asioita ja löytämään niille merkityksiä ja yhteyksiä muihin asioihin samalla, kun tekee käsitöitä. Terapeutiset toiminnot saattavat sisältää esimerkiksi keskustelua, musiikkia, erilaisten taiteiden tekemistä tai kosketukseen perustuvaa toimintaa ja uusia terapiamuotoja syntyy kaiken aikaa.

Käsityön tekemisen terapeuttisessa prosessissa sisäinen prosessi pystytään kokemaan myös ulkoisena prosessina. Käsityön tekemisen vaikutus tässä mielessä käsittää paljon, sillä siinä tuntoaistilla on suuri merkitys, samoin näköaistilla ja jopa hajuaistilla. Usein tuotteen työstäminen tai valmiin tuotteen yllään pitäminen aiheuttaa lisäksi ääntä. Käsityön terapeuttisuudessa keskeisenä lähtökohtana voidaan pitää käsityön sisältämää sisäistä psyykkistä prosessointia. Itsehoidollisessa terapeuttisessa käsityössä tiedostetut asiat voivat purkautua kehollisen kanavan kautta esimerkiksi aggressiot voivat purkautua kangaspuiden "paukuttamisella" tai mieli rauhoittua rutiininomaisen sukan neulomisen kautta. Aivot saavat aikaa ajatella, jäsentää tapahtuneita tai suunnitella tulevaa. Ulkoisena ja aistein aistittavana prosessina itsen tai toisen valmistama käsityö saattaa herättää myös uusia sisäisiä terapeuttisia prosesseja. (Pöllänen 2008.)

Havaintojeni mukaan haastattelemillani naisilla oli kyky paneutua syvästi käsityön tekemiseen niin, että ajalliset elämän aiheet jäivät taka-alalle. Sain vaikutelman, että käsityön tekeminen oli haastattelemilleni henkilöille terapeuttista tekemistä. Päätelin tämän siitä, että he pitivät kiinni oikeudesta tehdä käsitöitä, vaikka kyseistä tuotetta ei perheen isän mielestä olisi välttämättä tarvittu. Myös se seikka, että heillä oli edelleen tarve tehdä käsitöitä vähintään kerran viikossa, viittasi käsitöiden tekemisen terapeuttisvaikutteiseen, hyvää oloa tuottavaan ominaisuuteen. Haastateltavat antoivat vahvoja kuvauksia käsityön tekemisistään sanoin, katsein, ilmein ja elein.

Se, että he kokivat oman merkityksellisen tekemisensä olevan muille ehkä merkityksetön, tai ainakin vain vähäisesti merkityksellinen, antoi vaikutelman, että käsityön tekemisellä oli syvällisiä vaikutuksia. Vaikutti siltä, että käsityön tekemisen aikaansaama terapeuttinen vaikutus oli niin merkittävä asia, että pelkkä käsityötaidon siirtäminen nuoremmalleen olisi ollut vasta osa sitä kokonaisuutta, minkä käsityöntekijät olivat itse kokeneet ja näin käsityön tekemisen aktiivista tyrkyttämistä ei nähty tarpeelliseksi. Käsityöntäyteiseen elämään annettiin mahdollisuudet, mutta tytär teki kuitenkin itse valinnan siitä, kuinka suurella määrällä hän tulisi ottamaan käsityöt osaksi omaa elämäänsä.

Tekeminen ja onnistuminen voi luoda egoa tukevia positiivisia mielikuvia itsestä ja asioiden kontrolloitavuudesta. Se voi merkitä hallinnantunnetta, kun materiaali, välineet tai tekniikka ja omat kädet tottelevat. Ihmisen itsenäisen ja omatoimisen toimijan identiteetti vahvistuu, kun hän kokee tyytyväisyyttä tekemisestään ja onnistumisestaan. (Pöllänen 2008.) Havaintojeni mukaan identiteettiä vahvistava vaikutus korostui lähinnä haastateltavien nuoruuden ajan käsitöiden muistelussa. Pöllänen (2008) mukaan geriatriisesta näkökulmasta vanhuksen käsityömuistelu voi aktivoida merkityksellisyyden tunteen tuovia muistoja. Käsityö voi olla myös keino auttaa sopeutumaan uuteen kulttuuriseen elinympäristöön, erilaisiin elämäntilanteisiin ja -rooleihin tai auttaa nousemaan vaikeasta elämäntilanteesta ja luomaan tulevaisuudensuunnitelmia. (Pöllänen 2008.)

8 POHDINTA JA EHDOTUKSIA JATKOTUTKIMUKSEKSI

Mielestäni narratiivinen tutkimusote sopii hyvin muisteluja sisältävään tutkimukseen. Kun aineistoa kerätään eläkeikäiseltä ihmiseltä ja vieläpä monien vuosikymmenien ajalta, kerronnallinen tyyli pystyy tuomaan esille sellaisiakin asioita, joita muunlainen tulosten toteaminen ei pysty ilmaisemaan. Narratiivisessa analyysissä esitetty henkilö voi muistelun lisäksi esimerkiksi haaveilla ja toivoa. Hän kertoo asioista, joita on tehnyt, mutta pystyy tuomaan esiin myös asioita, joita ei ole tapahtunut, mutta joita olisi voinut tapahtua. Haastateltavan näkemykset merkityksellisyydestä ilmenevät erityisen hyvin tarinamuotoisista kertomuksista.

Teemahaastattelu suo haastateltavalle mahdollisuuden viedä tarinaa omaan suuntaansa. Haastattelija ei välttämättä osaisi kysyä kysymyksiä, joihin haastateltavalla on vastaukset, jos haastattelurunko on hyvin strukturoitu. Haastattelusta saadaan teemallisessa muodossaan keskustelunomainen, jolloin haastateltava saattaa innostua kertomaan asioita, joita muilla aineistonkeräämisuodoilla ei ehkä saataisi. Haastateltava saattaa kokea tulleen todella kuulluksi. Käsityöt saavat ansaitsemansa arvostuksen. Teemahaastattelua tekevällä tutkijalla tulee kuitenkin olla tuntemusta tutkittavasta asiasta, jotta saatu tieto ei jää ymmärtämättä tai huomioimatta.

8.1 Tutkimuksen tekoa ja oivalluksia

Tiesin ryhtyväni pitkäkestoiseen opinnäytetyöprosessiin. Haastattelut ja niiden litterointi veivät paljon aikaa, sillä halusin saada mittavasti aineistoa, jotta saisin tarinoista vivahteikkaita. Ensimmäisen haastatteluni osalta työtä vaikeutti lisäksi tekninen seikka, jota en ollut ottanut huomioon. Tunnin verran aineistoa jäi tallentumatta, sillä kysymykset sisältävän dokumentin asettaminen tietokoneen ruudulle päällimmäiseksi aiheutti sen, että alle jääneessä ikkunassa puheen tallennus loppui. Harmikseni huomasin sen vasta haastattelun päätyttyä, joten koko haastattelutilanne oli uusittava. Ilokseni sain kuitenkin kokea, että käsitöistä puhuminen oli haastateltavieni mielestä mieluisaa. Litteroidessani puhetta, sain selkeämmän kuvan aineistosta, kuin kuullessani puheen. Tähän vaikuttivat pienet sanat, joita haastattelut sisälsivät. Sain litteroiduksi myös merkitystä antavat tauonomaiset hetket, jolloin haastateltava esimerkiksi toisti useamman kerran jonkin sanan tai sananparin, vaikkapa ”kyllä se, kyllä se, niin se..”.

Tarinat alkoivat kehittyä jo litteroinnin aikana. Ne oli mielestäni helppo koota tarinoiksi. Haasteeksi jäi ainoastaan se, mitä aineistosta tulee jättää pois, jotta tarina säilyy eheänä. Ennen haastatteluja minulla oli oletuksia käsityötaitojen siirtämisen merkityksistä. Havaitsin tuon seikan vasta siinä vaiheessa, kun aineistooni ei kertynyt sellaisia kokemuksia, joita uskoin kuulevani eläkeläisnaisilta. Oivalsin varsin selkeästi, mikä tutkijan rooli prosessissa on. Tutkijalla ei tule olla ennakkokäsityksiä asiasta. Ne on pyrittävä poistamaan mielestä. Tutkija vastaanottaa aineistoa, jonka tuottavat haastateltavat. Kun aineisto ei kerry sillä materiaalilla, jonka mukaan tutkimusaihe on valittu ja opinnäytetyöraportin nimikin laadittu, ei ole väärin kohdentaa tutkimusaihetta sen mukaiseksi, millaista aineistoa tutkija on saanut.

8.2 Tutkimusideoita jatkotutkimuksiin

Tämä opinnäytetyö osoitti, että eläkeikäisellä ihmisillä saattaa olla paljon kerrottavaa omista käsitöistään. Heidän ikäpolvelleen ei ehkä ole kuulunut kehua omia käsitöitään, vaan he ovat nauttineet tuotoksistaan hiljaa itsekseen. Mielestäni aiheesta tarvitaan lisää tutkimusta. Tuloksia tulisi esittää yhteiskunnalle ja nuoremmille sukupolville. Tulisi järjestää tilanteita ja toimintaa, jossa eläkeikäiset voivat tuoda esille omaa osaamistaan ja myös jakaa osaamistaan nuoremmille. Taidot, joita ennen pidettiin kansalaistaitoina, esitettäisiin nuoremmalle sukupolvelle. Eläkeikäinen saatettaisiin tunnistamaan osaamistaan mahdollisesti paljon merkittävämmässä määrin, kuin tämä on sitä pystynyt aiemmin tunnistamaan. Kun nyt vanhat ihmiset olivat nuoria, heitä edeltävä sukupolvi pystyi näyttämään mallia erinäisistä käsitöistä, sillä elämä elettiin yleensä fyysisesti lähemmässä kontaktissa tuleviin sukupolviin nähden. Nyt kun he ovat itse vanhoja, sukuun tai edes lapsiin ei useinkaan ole yhtä läheiset suhteet kuin heidän omassa lapsuudessaan. Tutkimuksessa selvitettäisiin, kuinka suurta merkitystä osaamisestaan voi saada, kun pääsee esittämään sitä nuoremmille ihmisille.

Yhteiskunnassamme olisi hyvä saada numeerista tietoa ihmisten mahdollisesti vähentyneistä käsityön tekemisen taidoista. Aiheesta voisi tehdä kvantitatiivisen tutkimuksen, jossa kehitettäisiin karkean tason käsityötaidon osaamista mittaava taulukko. Tuotoksena koostettaisiin taulukko, joka kertoo kädentaidoista eri-ikäisten ihmisten parissa.

Käsityöt ja muistelu muodostavat yhdistelmän, jonka tutkimisessa on monia mahdollisuuksia. Monet muistot voidaan ikään kuin kutoa osaksi käsitöitä. Kun käsitöistä puhutaan, myös muistot avautuvat.

LÄHTEET

Haastattelut. 2005. Menetelmäpolku. Aineistonhankintamenetelmä. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Viitattu 28.8.2016. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistonhankintamenetelmat/haastattelut>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6. painos. Helsinki: Tammi.

Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry. 2015. Oikeus kulttuuriin, taitoihin ja elinkeinon. Taitoliiton hallitusohjelmatavoitteet. Luettu 13.5.2016. www.taito.fi/fileadmin/TaitoGroup/kuvat/.../Taito_hallitusohjelmatavoitteet_2015.pdf

Narratiivinen analyysi. 2005. Menetelmäpolku. Aineiston analyysimenetelmät. Koppa. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 4.6.2016. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/narratiivinen-analyysi>

Narratiiviset tarkastelutavat. n.d. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 13.6.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_4.html

Pöllänen, S. 2008. Käsityö terapiana ja terapeuttisena toimintana. Teoksessa Niikko, A., Pellikka, I. & Savolainen, E. (toim.) Oppimista, opetusta, monitieteisyyttä - kirjoituksia Kuninkaankartanon mäeltä. Saatavissa SOKL:n verkkojulkaisuna. Viitattu 16.8.2016. <http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/monitiet/pollanen.htm>

Saarenheimo, M. 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Tampere: Vastapaino.

Kyselevät tutkintatavat. n.d. Virtuaaliyliopisto. Taideteollinen korkeakoulu. Viitattu 29.8.2016. http://www2.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/1364_empiir.html#teemahaas

OPINNÄYTETYÖHÖN LIITTYVÄ KYSELY

Olen Päivi Korkea-aho. Opiskelen Hämeen ammattikorkeakoulussa ohjaustoiminnan artonomiksi.

Teen opinnäytetyötä, jonka tulen esittämään näillä näkymin vuoden 2016 toukokuussa oppilaitoksellamme. Opinnäytetyö tullaan esittämään julkisesti Hämeen ammattikorkeakoulun taholta.

En käytä opinnäytetyössä oikeita nimiä. Haastateltavia ei pysty tunnistamaan valmiista työstäni. Kokoan asiat tarinoiksi, joissa esiintyy keksitty henkilö tai useampi henkilö, jonka kokemuksiin saattaa liittyä useamman haastatellun ihmisen kertomuksia.

Haluan kuulla kokemuksia siitä tunteesta, kun vanhempi ihminen jakaa omia käsityötaitojaan nuoremmalle ihmiselle. Itse ohjaustoiminnan artonomin opissani olen kiinnostunut monenlaisista käsitöistä. Nyt haluaisin kuulla, mitä käsitöiden tekeminen ihmiselle antaa. Haluan kuulla siitä niiltä ihmisiltä, joilla on kokemuksia pidemmältä aikaväliltä kuin mitä itselläni on.

Haluan selventää, että tarkoitan tässä kaikenlaisia käsitöitä. Yleensä käsityö jää elämään jollakin tavalla sen tekemisen jälkeen, aina ei. Se voi olla itsekudottu villasukka tai dreijauskokeilu, se voi olla kortti joka annetaan heti jollekin tai puutikki joka on vuoltu vain vuolemisesta halusta ja joka heitetään heti pois. Vuolemisesta tärkeä asia on ollut se, että uskaltaa ja osaa käyttää terävää puukkoa. Voit kertoa sellaisista yllättävistäkin luomuksista, joita minä en osaa edes odottaa. Olennaista on, että sen tekemiseen tarvittiin ainakin käsiä. Käsityön tekemiseen saatettiin tarvita myös muita kehon osia, jos esimerkiksi maalattiin jalalla jalanpohjakuvia paperille tauluksi tai irrotettiin kaarnaa isosta puunrungosta vuoluraudalla eli petkeleellä. Tuohonhan tarvittiin jo koko kehoa. Käsitöiden tekemiseen saattaa liittyä myös välineitä, kuten saha tai ompelukone, tai ne voi tehdä ilman välineitä, vaikkapa hiekkalinnan teko tai luonnonmateriaaleista koottu ovikranssi tai saunavihta.

Kiitos, että tulit kertomaan minulle tarinaasi. Jokainen pienikin tapahtuma on minulle tärkeä. Haluan edetä keskustelussamme hitaasti, jotta ehdit muistella elämääsi liittyviä käsityötöiden hetkiä.

1. Pyydän sinua muistelemaan vanhoja tai tuoreempia tilanteita, jolloin olet **opettanut jotakuta jossakin kädentaidossa**. Kerro siitä.
2. Pyydän sinua kertomaan muistojaasi siitä, millä tavalla **opettamasi henkilö reagoi** siihen, että oli oppinut jotakin uutta. Esimerkiksi ketjusilmukan tai vaikka kantapää oli muodostunut tai hän oli saanut pitää terävää puukkoa kädessään ja vuolla sillä. Muistele hänen ilmeitään ja eleitään.

3. Pyydän sinua miettimään hetkiä, jolloin olet ollut **tyytyväinen omaan käsilläsi tehtyyn työhön**. Voit rauhassa ensin miettiä mitä olet tehnyt itse ja valita niistä jonkun tai useamman.
4. Nyt pyydän sinua miettimään, millä tavalla **elämäsi olisi erilaista**, jos et tekisi minkäänlaisia käsitöitä.
5. Lopuksi minua kiinnostaa, **minkälaista antia käsitöiden tekeminen mielestäsi antaa nuorelle ihmiselle** hänen elämäntaipaleensa varrelle. Voit myös kertoa, **miten käsityöharrastusintoa voisi antaa** vanhemmilta nuoremmille.

Kiitän juttutuokiostamme.